

Inspiratiegids

Democratie & Burgerschap

Cubiss

Hoe bibliotheken burgers kunnen informeren,
betrekken en activeren

Inleiding

De Bibliotheek is een ontmoetingsplek waar mensen samenkomen, leren en groeien. Daarbij speelt de Bibliotheek een onmisbare rol in het versterken van de fundamenteën van onze samenleving: vrijheid, democratie en burgerschap.

Deze grote thema's raken aan alles wat we doen. Vrijheid betekent dat je jezelf kunt zijn, maar ook dat je je bewust bent van hoe kwetsbaar die vrijheid kan zijn. Door verhalen uit het verleden, zoals die over de Tweede Wereldoorlog, tot actuele kwesties over mensenrechten en gelijke kansen. Vrijheid verdient onze aandacht.

Democratie is meer dan een stem uitbrengen tijdens verkiezingen. Het vraagt om betrokkenheid, actie en ruimte voor gesprekken over wat écht belangrijk is. Burgerschap draait om samen leven, verantwoordelijkheid nemen en elkaar helpen. Juist in een wereld die steeds meer uitdagingen kent.

In de Bibliotheek komen deze thema's tot leven en kun je het verschil maken door programma's te organiseren, betrouwbare informatie te bieden en een veilige plek te creëren waar mensen (samen) denken, leren en in actie komen.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk	Pagina
Inleiding	2
Democratie	4
Programmering	5
Mediatips	6
Burgers aan zet	7
Programmering	7
Mediatips	8
Vrijheid	9
Programmering	9
Mediatips	11
Inspirerende voorbeelden	12
Colofon	12

Democratie

In Nederland draait de democratie om vertegenwoordiging. We kiezen volksvertegenwoordigers tijdens verkiezingen zoals de Tweede Kamerverkiezingen, Gemeenteraadsverkiezingen, Provinciale Statenverkiezingen, Waterschapsverkiezingen en die van het Europees Parlement. Maar democratie is veel meer dan een bolletje rood kleuren in een stemhokje. Het vraagt om blijvende aandacht, niet alleen tijdens verkiezingen, maar het hele jaar door.

Burgers kunnen op allerlei manieren hun stem laten horen; van protesten en stakingen tot burgerinitiatieven. Tegelijkertijd zien we uitdagingen, zoals een lage opkomst bij verkiezingen of groepen die onvoldoende worden bereikt. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat iedereen betrokken blijft? Dat democratische processen toegankelijk zijn voor alle mensen, ongeacht hun achtergrond, leeftijd of opleidingsniveau?

Hier ligt een kans voor de bibliotheek. Of het nu gaat om het informeren van bezoekers, het organiseren van dialoogbijeenkomsten of het

creëren van bewustzijn rond thema's als stemrecht en burgerparticipatie. Als bibliotheek kun je een belangrijke bijdrage leveren.

Hier volgen een aantal ideeën hoe je als bibliotheek aandacht kunt geven aan het thema democratie. Laat je inspireren en ontdek hoe je met gerichte initiatieven mensen kunt betrekken bij dit belangrijke thema.

Programmering

Verkiezingskrant in gewone taal

De Verkiezingskrant in gewone taal is ontwikkeld door ProDemos in samenwerking met Stichting Lezen & Schrijven, Stichting ABC en Het Begint met Taal. De krant helpt kiezers die moeite hebben met de Nederlandse taal het stembiljet te begrijpen en op te zoeken wat de plannen zijn van politieke partijen. Het Taalcafé is een geschikte plek om de krant erbij te pakken en te bespreken.

Steffie – Hoe werkt stemmen

Het proces van verkiezingen en stemmen is ingewikkeld. Dan is het fijn dat iemand eenvoudig uitlegt hoe dit werkt. Wil jij deelnemers laten oefenen met stemmen? Dat kan met het programma van Steffie Helpt (B1-niveau).

Burgemeestersontbijt en speeddates met raadsleden

In Heerlerheide was er een ontbijt met de burgemeester. Tijdens het eten werd de burgemeester geïnterviewd door medewerkers van SCHUNCK bibliotheek, en na afloop konden buurtbewoners speeddates met raadsleden van bijna alle politieke partijen. Iedereen kreeg twee minuten om vragen te stellen, ideeën te delen, of onderwerpen op de agenda te krijgen. Het doel? De politiek en de inwoners dichter bij elkaar brengen. Het was een laagdrempelige manier om in gesprek te gaan, en er zijn waardevolle contacten gelegd om sommige onderwerpen later uitgebreider te bespreken.

Politiek Café

Organiseer een Politiek café in de bibliotheek en nodig inwoners uit om onder andere mee te praten over de toekomst van de wijk/stad. Het doel van het Politiek Café is de politiek meer toegankelijk maken voor burgers, hen te stimuleren actief te worden in het politieke debat en waar mogelijk te faciliteren in het realiseren van hun politieke idealen. Onder andere de Bibliotheek Lisse en Bibliocenter gingen je voor.

Velden Kiest!

Velden Kiest! is een interactieve avond waarop je op een luchtige, actieve manier op de aankomende verkiezingen wordt voorbereid. Speciale gast Vera Tax nam de deelnemers deze keer mee in een quiz, een filmpje en een interactieve presentatie. Deze bijeenkomst werd georganiseerd in samenwerking met ProDemos. Zij organiseren deze verkiezingsbijeenkomsten door het hele land om de spelregels van de democratie uit te leggen én de verkiezingen te duiden. Velden is één van de veertig locaties in het land waar deze avond werd georganiseerd.

Loesje-posters

Wie kent ze niet: De posters met pakkende teksten van Loesje. Deze posters leggen met een paar woorden de vinger op de zere plek. Zoals bijvoorbeeld de quotes rondom de thema's vluchten & vechten, waarheid & misleiding, verzet & verbond en inclusie & uitsluiting. Koppel je programmering aan de aanwezigheid van de posters in jouw bibliotheek en breng zo het gesprek op gang. De posters waren vanuit Cubiss Limburg al bij verschillende Limburgse bibliotheken te bewonderen.

“De posters zetten aan het denken en het is een leuke manier om aandacht te vragen voor belangrijke thema's”

de Bibliotheek Nuth

Waarom kies jij?

Via Waaromkiesjij.nl heb je verrassende anonieme speeddates met kiezers met een andere politieke voorkeur. Zo braken de afgelopen edities honderdduizenden Nederlanders uit hun bubbel door de discussie aan te gaan met andersdenkenden. Dat is ook democratie, ongefilterd!

First Time Voters #Europese Verkiezingen 2024

Bibliotheek Aan Zet organiseerde in samenwerking met Kunstmin, Bibelot en Popcentrale een 'Music & talk', speciaal voor iedereen die mag gaan stemmen. Van alle politieke partijen die meededen bij deze verkiezingen werd het jongste lid uitgenodigd om plaats te nemen aan tafel in diverse gespreksrondes. Deze leden werd het hemd van het lijf gevraagd over de belangrijkste thema's binnen de verkiezingen. De avond werd muzikaal ondersteund door een artiest.

Burgerschapsfitness

Heb je er weleens bij stilgestaan dat het belangrijk is om je 'democratische spieren' te trainen? Het concept is bedacht door drie Deense vrouwen die elk vanuit een ander perspectief het belang inzagen van een sterkere burger voor een sterkere democratie. Bureau Burgerberaad haalde Burgerschapsfitness naar Nederland. Zo kun je onder andere werken aan je empathie-spier, onenigheid-spier en mening vormen-spier.

De Dag van de Democratie

Ieder jaar wordt op 15 september de Internationale Dag van de Democratie gevierd. Met één reden: mensen laten beseffen hoe belangrijk het is dat ze in vrijheid hun stem kunnen laten horen.

Mediatips

Onderzoek

First time voters

Publicatie

Atlas van afgehaakt Nederland

Josse de Voogd en René Cuperus

Boek

Waarom je niet zomaar moet stemmen waar je ouders op stemmen

Titia Hoogendoorn

Boek

Sander en de brug

Sander Schimmelpenninck

Boek

Kiezen voor democratie

Marcia Luyten

Podcast

Stuurloos

Podcast

Democratie in uitvoering

Podcast

Democratie maak je

Documentaire

The Edge of Democracy

Documentaire

Naomi Klein en de ruk naar rechts

Documentaire

The Social Dilemma

Burgers aan zet

Eenzaamheid, polarisatie, desinformatie, verduurzaming en klimaatverandering: onze samenleving staat voor flinke uitdagingen. Deze thema's raken ons allemaal en vragen om betrokkenheid. Om actie. Om burgerschap.

Maar wat houdt dat eigenlijk in, een actieve burger zijn? Het betekent dat je actief deelneemt aan de maatschappij en helpt die vorm te geven. Dat kan op talloze manieren: door vrijwilligerswerk te doen, een handje te helpen bij de buurman, of simpelweg het gesprek aan te gaan met iemand die er anders over denkt dan jij. Het komt erop neer dat we het samen moeten doen.

Als bibliotheek speel je een belangrijke rol in het stimuleren van actief burgerschap. Of het nu gaat om het organiseren van ontmoetingen, het aanbieden van informatie over maatschappelijke thema's of het ondersteunen van initiatieven in de buurt. De bibliotheek is dé plek waar mensen samenkomen en in beweging kunnen worden gezet.

Nu volgen een aantal inspirerende voorbeelden en ideeën om actief burgerschap te stimuleren in jouw bibliotheek. Om te zorgen dat mensen elkaar blijven vinden en dat iedereen een bijdrage kan leveren aan een betrokken samenleving.

Programmering

Het Socratisch Gesprek

In een socratisch gesprek onderzoeken we wat we denken en waarom. Daarvoor is het belangrijk om ons oordeel uit te stellen. Zo worden gespreksdeelnemers aangezet tot beter luisteren, het stellen van de goede vragen, verdiepen en het komen tot wijsheid.

Het Ubuntugesprek

'Ik ben omdat wij zijn', de vertaling van Ubuntu. Vanuit deze levenshouding gaat men ervan uit dat de gezamenlijke wijsheid de optelsom van individuele wijsheden overstijgt. Tijdens een Ubuntugesprek ga je op zoek naar deze gezamenlijke wijsheid rondom een onderwerp of thema.

Deep Democracy

De meeste stemmen gelden? Zonde als de wijsheid van de minderheid daarmee verloren gaat. Deep Democracy biedt mogelijkheid tot besluitvorming waarin andere opvattingen worden gewaardeerd. Tegenstellingen en botsende meningen worden op respectvolle wijze met elkaar onderzocht. In dialoog en in discussie. Besluitvorming met aandacht en waardering voor andere opvattingen.

Het Huis van Actief Burgerschap

Het Huis van Actief Burgerschap is een plek voor mensen die omkijken naar anderen en zich inzetten voor de leefbaarheid van hun buurt, wijk of stad. Deze fysieke plek vind je op de begane grond van de Bibliotheek Neude. Je kunt er terecht voor samenwerking, ideeën, initiatieven, werken en ontmoetingen. Iedereen is welkom.

Klimaatgesprekken

Vier op de tien Nederlanders willen klimaatvriendelijke keuzes maken, maar vinden klimaatvriendelijke keuzes maken lastig én denken vaak dat anderen minder gemotiveerd zijn. Dat remt onze eigen acties: als we denken dat de ander het niet doet, waarom zou ik het dan wel doen? Stichting KlimaatGesprekken helpt burgers om hun impact te vergroten aan de hand van praktische handvatten. Je leert niet alleen je ecologische voetafdruk te verkleinen, maar ook anderen te inspireren.

Klimaatcafés

Bij onder andere Bibliotheek BiblioNu organiseren ze iedere maand een Klimaatcafé. Tijdens deze maandelijkse inloopbijeenkomst praat je samen met gelijkgestemden over onderwerpen als wonen, eten, vervoer, reizen en consumeren. Soms combineren ze het Klimaatcafé met het Repaircafé. Het doel van het Repaircafé is om

spullen een tweede leven te geven. We leven in een tijd waarin we snel dingen weggoien. Iets kapot of niet meer mooi? Dan gooien we het weg, omdat het vaak makkelijker en soms zelfs goedkoper is dan om iets nieuws te kopen. Maar dat is zonde, want het maken van nieuwe producten kost veel energie en grondstoffen. Repareren is dus een duurzamere oplossing.

Plekberaden

Een Plekberaad is een gesprek over de toekomst van een bepaalde plek. Plekberaden komen voort uit een vraag of behoefte van burgers. Tijdens een Plekberaad komen bewoners, gebruikers en andere betrokkenen samen in een open en toegankelijke omgeving. Hier denken ze samen na over de lange termijnvisie voor hun wijk, gebied, waterschap of organisatie, bespreken ideeën en maken plannen voor de toekomst. Wil je aan de slag met Plekberaden? Een document met meer uitleg is te vinden op website van Cubiss

Mediatips

Boek

Nu is het aan ons

Eva Rovers

Boek

De burger is niet gek

Bert Blase

Boek

De macht van nietsdoen: Een radicaal verzet tegen de aandachtseconomie

Jenny Odell

Boek

Met Nederland in therapie

Kiza Megendane

Boek

Deep Democracy

Jitske Kramer

Podcast

Een kleine geschiedenis van burgerschap

Vrijheid

Vrijheid. Het is de onbetaalbare ruimte om jezelf te kunnen zijn, te gaan waar je wilt en te leven zonder angst voor oorlog of onderdrukking. Het is ook het besef dat we verhalen zoals die van de Tweede Wereldoorlog, moeten blijven vertellen om niet te vergeten hoe kwetsbaar vrijheid kan zijn.

Vrijheid is niet vanzelfsprekend. De oorlog in Oekraïne en die tussen Hamas en Israël herinneren ons hieraan. Ook dichterbij huis zien we inperking van rechten, zoals die van LHBTIQA+-gemeenschappen in diverse Europese landen. Vrijheid vraagt om aandacht, bewustwording en actie.

Als bibliotheek kun je hieraan een bijdrage leveren. Door vrijheid een plek te geven in je collectie en programmering kun je bezoekers inspireren, aanzetten tot denken en uitnodigen tot dialoog. Of het nu gaat om gelijkwaardigheid voor LHBTIQA+'ers, het bespreekbaar maken van de rechten van arbeidsmigranten, of het benadrukken van vrijheid van meningsuiting. De bibliotheek biedt een veilige en toegankelijke omgeving om deze onderwerpen te verkennen.

Hier volgen een aantal tips en voorbeelden om vrijheid in jouw bibliotheek onder de aandacht te brengen. Laat je inspireren en ontdek hoe jij vrijheid een podium kunt geven.

Programmering

Praten of chatten met Lies of Leike uit 1944

Stel je eens voor: je leeft in de Tweede Wereldoorlog. Hoe zou dat zijn geweest?

In oorlogstijd leven en dus in een super onzekere en ellendige periode. En dan óók nog eens zonder vermaak én informatiebronnen zoals computers, tv en een heleboel meer? Dat is bijna niet meer voor te stellen.

Tóch kun je het komen ontdekken tijdens 'AI en de teletijdmachine'. Door AI is het mogelijk om door middel van een chatbot in gesprek te gaan met Leike uit 1944 (11 jaar) en met Lies, de juf van zijn zus. Hoe zag hun wereld eruit? Waar droomden ze van? Wat was hun grootste angst? Hoe kwamen ze de dag door? AI kan je hier nu antwoord op geven. Maar denk ook zelf na. Nemen we het door AI gegenereerde antwoord zomaar aan? In samenwerking met Beam It Up is de tool ontwikkeld.

Herinneringen aan de oorlog: hoe leg je ze vast?

In samenwerking met Gemeentearchief Weert organiseerde Bibliocenter in het kader van 80 jaar bevrijding 'Herinneringen aan de oorlog': hoe leg je ze vast? Op deze middag onderzochten ze de oorlogsherinneringen uit Weert en omgeving. Samen met een panel en het publiek bespraken ze verhalen uit de oorlogstijd en hoe deze kunnen helpen om onze geschiedenis beter te begrijpen.

Tegenlicht Meet Ups

Wil jij in gesprek met bezoekers door een Tegenlicht Meet Up te organiseren over vrijheid in jouw bibliotheek? De Tegenlicht-documentaire 'Vrijheidsstrijders' past goed bij dit thema. Onder andere de Bibliotheek Maas & Peel heeft dit georganiseerd. Het was een mooie avond waarbij er naast de Tegenlicht-documentaire Vrijheidsstrijders ook een tafelgesprek was met Oekraïense vluchtelingen.

"Het is belangrijk om ervan bewust te zijn dat ook op dit moment mensen vechten voor hun vrijheid", zegt Milica Boerkamps van de Bibliotheek Maas en Peel. "Wij kunnen hier al (bijna) 80 jaar genieten van vrijheid, maar dat geldt niet voor iedereen op deze wereld."

Living Library

De Living Library is een evenement waarbij de bezoeker het gesprek aangaat met een 'levend boek'. Dat is een persoon die regelmatig te maken heeft met bepaalde vooroordelen. Het thema vrijheid leent zich goed voor deze vorm. De Bibliotheek Maastricht organiseerde een Living Library in het kader van Heel Nederland Leest. Er zijn meer dan 65 gesprekken gevoerd, waaronder met 'levend boek' drag queen Gigi Dee.

Vrijheidscolleges: Vrijheid kan niet zonder jou!

Stichting Vrijheidscolleges maakt sinds 2013 programma's over leven in oorlog & conflict en democratie & rechtstaat. Ze koppelen bekende sprekers aan actuele thema's die een jong en divers publiek aanspreken. Vrijheidscolleges hebben als overkoepelend thema 'Vrijheid kan niet zonder jou'. In dit thema zit een onderliggende call-to-action aan de bezoekers; een oproep om actief mee te werken aan de vrijheden die op dit moment gelden.

Het Wat-denk-je-nu-écht-van-LHBTIQA+?- Stemhokje

Een stemhokje. Aan de buitenkant beplakt met stellingen in de vorm van verkiezingsposters. Aan de binnenkant de uitstraling van een stemhokje. Een plek waar je het gordijn achter je dichttrekt en nu eens écht kan aangeven wat je van LHBTIQA+'ers vindt, zonder sociaal wenselijke antwoorden te geven omdat er iemand mee kijkt. En een hoe-LHBTIQA+-inclusief-ben jij-zelftest in de vorm van een computerspel te spelen. Het stemhokje kan ingezet worden tijdens debatten, interactieve bijeenkomsten of op evenementen van uiteenlopende organisaties. Het stemhokje komt met minimaal één begeleider en kan ook geboekt worden met een uitgebreid educatieprogramma.

Amnesty schrijfactie

Faciliteer in je bibliotheek een schrijftafel zodat je gezamenlijk in actie kan komen. Dit doe je door een brief te schrijven tegen onrecht. Iedere brief telt. Kom samen met Amnesty in actie voor mensen die groot onrecht is aangedaan. Als bibliotheek kun je je aanmelden op de website van Amnesty en zo ook materiaal ontvangen.

Subsidie

Vfonds investeert in vrede. Kan je wel wat financiële ondersteuning gebruiken? Vfonds steunt projecten en organisaties die bijdragen aan een sterke democratische rechtsstaat en een vreedzame Nederlandse samenleving. Mogelijk zit er een interessante subsidie voor jou tussen.

"Je hoeft niet macho te zijn om kracht uit te stralen!"

Drag queen Gigi Dee

Mediatips

Boek

Het is oorlog maar niemand die het ziet

Huib Modderkolk

Boek

De gelukkigste man ter wereld

Eddie Jaku

Boek

Een mensenleven geleden

Jaap Robben

Podcast

De podcast van vrijheid

Podcast

Het vrijheidskwartiertje

Podcast

Vrijheid volgens

Documentaire

Enkeltje vrijheid

Documentaire

Klaas de Jonge, de prijs van vrijheid

Documentaire

Shadow game en The Mind Game

Inspirerende voorbeelden

Inspiratiegids
Kookboek voor
de goede burger

Cyberweerbaarheid
inspiratiegids

AI inspiratiegids

Website Cubiss
Verkiezingen en
de Bibliotheek

Website Cubiss
Democratie en
burgerschap

Colofon

Deze inspiratiegids is tot stand gekomen binnen de projecten Leven lang ontwikkelen en Participatie in de informatiesamenleving van Cubiss Limburg en Cubiss Brabant.

Beeldmateriaal:

Aangekochte afbeeldingen.

Teksten:

De teksten en het beeldmateriaal van dit magazine hebben we met zorgvuldigheid gekozen. Wijziging of aantasting van deze door Cubiss gekozen teksten en beelden, is bij intern of extern gebruik van dit materiaal niet toegestaan.

© Cubiss, januari 2025

gesubsidieerd door
provincie
Limburg

Provincie Noord-Brabant